

Pohled na Evropskou unii ze Stockholmu

Ingmar Karlsson: Európa a národy. Európsky národ alebo Európa národov? Slovenský inštitút medzinárodných štúdií, Bratislava 1998, 146 stran, ISBN 80-88880-22-X.

Ingmar Karlsson (nar. 1942) sídlí v budově Úvoz 13 s krásnou vyhlídkou na Prahu. Od září 1996 je totiž švédským velvyslancem v České republice, akreditovaným rovněž pro Slovenskou republiku. Švédským diplomatem je však již od roku 1967 a od té doby působil v Bogotě, ve Vídni, v Damašku, v Pekingu a v Bonnu. Napsal celkem osm knih ve švédštině. A protože vystudoval ekonomii, politologii a dějiny filozofie (kromě francouzštiny), nikoho nepřekvapí, že se zabývá především náměty, spjatými se svou odbornou přípravou a diplomatickou činností. V roce 1984 vydal knihu o propojení náboženství a politiky na Středním východě, v roce 1987 pak následovala publikace o mýtech v bojích o Palestinu. Ve stejném roce vyšla i Karlssonova kniha o soudobé Číně. V roce 1991 vydal Karlsson práci o náboženských menšinách na Středním východě a v témže roce také knihu s názvem Země ve středu – Německo a nová Evropa. O rok později vyšla jeho publikace Malá Evropa – průvodce evropskými menšinami. V roce 1994 vydal Karlsson práci Islám a Evropa – soužití nebo konfrontace? Ta vzbudila značný zájem v islámském prostředí, a proto vyšla i v tureckém a arabském překladu.

Nejnovější Karlssonova práce – *Európa a národy* – vyšla švédsky v roce 1996 a v letošním roce vychází slovensky. A není náhodou, že právě slovensky. Karlssonova manželka Margareta je totiž Slovenka a manželovu knihu do slovenštiny přeložila.

Ingmar Karlsson píše své práce především pro Švédy. A právě vydanou publikaci napsal zejména proto, že se Švédové náruživě přelí o výhody a nevýhody členství v Evropské unii. Tyto spory neskončily ani po přijetí Švédska do Evropské unie dne 1. ledna 1995. Jistě není třeba zdůrazňovat, že autor je přesvědčen o kladné úloze Evropské unie a o výhodách, které z tohoto členství plynou, samozřejmě i Švédsku.

V předmluvě ke slovenskému vydání recenzované knihy, datované 25. července 1997 v Bratislavě, velvyslanec Karlsson vyjadřuje přání, aby slovenská verze jeho knihy pomohla při probíhajících diskuzích o vstupu Slovenska do Evropské unie. Doufejme, že se jeho přání splní a že práce posílí argumenty slovenských přívrženců vstupu do Evropské unie. S tezemi a argumenty švédského odborníka se mohou ve slovenském vydání knihy *Európa a národy* snadno seznámit i Češi.

Recenzovaná kniha je pro nás neobyčejně zajímavá z několika důvodů. Především však proto, že Švédsko s 9 miliony obyvatel patří podobně jako Česká republika s 10 miliony obyvatel k menším evropským zemím. A také proto, že od začátku devadesátých let se ve Švédsku ozývaly podobné argumenty pro vstup do Evropské unie a ovšem i proti tomuto vstupu, jaké se dnes vyskytují u nás. Karlsson má potřebný nadhled, protože kromě činnosti šéfa politického plánování na stockholmském Ministerstvu zahraničních věcí se denně stýkal s problematikou Evropské unie v několika evropských metropolích jako švédský diplomat. Zjišťoval, že všude se argumenty pro a proti Evropské unii do značné míry opakují. A rovněž viděl, že ani téměř hmatatelné důkazy výhodnosti členství v Evropské unii nepřesvědčí některé zaryté odpůrce sjednocené Evropy. Obava o vlastní národní identitu a strach před tím, že se na účet vlastního národa budou přiživovat cizí lenoši, je všude stejná. A všude je živena iracionálními argumenty, dokonce i v bohatém, kulturně a intelektuálně vyspělém Švédsku.

Ingmar Karlsson začíná svou knihu úvahou o etymologii a mytologii Evropy a o Evropě

ve starověku, která je součástí první kapitoly s názvem *Európa v čase a priestore*.¹ Píše zde o prvním rozdělení Evropy v roce 286 na východní a západní část, které se pak udrželo vlastně až do našich dní.²

Podle Karlssonova názoru rok 1848 zahájil v Evropě éru národních států a občanských válek. V době studené války byla Evropa rozdělena jako nikdy předtím. Teprve v poměrně nedávné době se začalo hovořit o „evropském domě“ a podle Karlssonova názoru tato slova poprvé vyřkl Leonid Brežněv při své návštěvě Bonu v září 1981. Andrej Gromyko prohlásil v roce 1983 taktéž v Bonnu: „*Ako Spolková republika, tak aj Sovietsky zväz žije v spoločnom európskom dome pod jednou strechou*.“³ A o „evropském domě“ pak mluvil i Michail Gorbačov v britské Dolní sněmovně v prosinci 1984.

Příznačný je název podkapitoly *Kde sú hranice Európy?*,⁴ v níž autor píše, že Maďaři, Rumuni, Češi, Slováci, Poláci a příslušníci pobaltských národů nepovažují Rusy za Evropany. Je ovšem otázkou, zda se sami Rusové za Evropany považují. Je přece všeobecně známo, že právě v Rusku se vydávaly práce s názvem Rusko a Evropa (a je třeba připomenout, že i v Anglii vznikaly práce Velká Británie a Evropa a že se ve Španělsku objevovaly úvahy na téma Španělsko a Evropa, zatímco sotva někdo napíše knihu s názvem Švédsko a Evropa).

„*Pri každom rozšírení Európskej únie smerom na východ príde na pretras otázka jej východných hraníc. Jasně je len to, že jej dnešná hranica nie je posledná a jej zajtrajšia závisí na splnení základných princípov demokracie.*“⁵

Ve svých úvahách o tzv. střední Evropě se Karlsson dovolává Milana Kundery, Györgye Konráda, Václava Havla, Adama Michnika, Czesława Miłosze a papeže Jana Pavla II. V podkapitole nazvané *Kde leží Středná Evropa dnes?*,⁶ která je součástí druhé kapitoly *Středná Evropa mezi snem a skutečností*,⁷ pak autor přináší některá tvrzení, s nimiž by bylo možné polemizovat: „*Z pražské perspektivy je středná Evropa krajina nikoho, Medzieurópa (Zwischeneuropa) – medzi Západom a východom.*“⁸ Sotva by se našel větší počet Čechů, kteří by s tímto tvrzením souhlasili; tím spíše, že termín Zwischeneuropa vylouvá vzpomínky na nacisty.

Třetí kapitola *Európa regiónov – len módna myšlienka alebo politická realita?*⁹ je naplněná optimismem, který bychom všichni chtěli sdílet. Účastní se však ve svém německém bydlišti činnosti Hornorýnského regionu čili Regio Basiliensis (Německo, Švýcarsko, Francie) a ve svém českém bydlišti činnosti Regio Egrensis, a tak vím své. Hornorýnský region sice už existuje desetiletí, avšak nějak pronikavě do života zúčastněného obyvatelstva zatím nezasáhl; Regio Egrensis je stále ještě ve stavu zrodu. Doufáme společně s Karlssonem, že „*nadštatné regióny budú v budúcnosti zohrávať veľkú úlohu*“.¹⁰ Jde ovšem o to, jak vzdálená je tato budoucnost.

Problematická je čtvrtá kapitola *Národ – materské znamienko alebo každodenné ľudové hlasovanie*.¹¹ Je skutečně pravda, že „*Švajčiari sú nepochybne jedným národom napriek rozličným jazykom, náboženstvám a kultúram*“?¹² Bylo by poučné zeptat se samotných Švýců, co si o tom myslí. Sotva je možné souhlasit s Karlssonovou větou: „*Národný jazyk... nejestvoval pred národom, skôr to bolo naopak.*“¹³ Například český jazyk byl přece kodifikován v Husově době, avšak česká společnost se jako národ konstitovala mnohem později.

Odvážný přístup představuje pátá kapitola *Nemecký štát robotníkov a roľníkov a Veľkosrbsko – dve štúdie o novom výklade dejín a o národných mýtoch ako politických nástrojoch*.¹⁴ Karlsson zde správně poukazuje na postupný vývoj interpretace dějin v někdejší tzv. NDR, kde v průběhu doby Prusko získávalo čím dál tím „pokrokovější“ úlohu. Složitější je věc s tzv. kosovským mýtem v pojmání Srbů. „*Nemecký publicista Reinhardt Lauer upozornil v článku publikovanom vo Frankfurter Allgemeine Zeitung v marci 1993 na úlohu, ktorú dnes tento mýtus zohráva v nacionalisticky sfarbenej srbskej poézii.*“¹⁵ K tomu je třeba podotknout, že německý profesor slavistiky Lauer je ženatý s Chorvatkou a odedávna zastává chorvatské stanovisko (o mýtech v nacionalisticky zabarvené chorvat-

ské poezii Lauer ovšem nepíše). Je ostatně známo, že si albánští nacionalisté v ničem nezadají jak s chorvatskými, tak se srbskými nacionalisty.

Je jisté, že nacionalismus (či spíše šovinismus) dnes bohužel znovu slaví velké úspěchy v různých částech Evropy. Tomuto nebezpečnému úkazu věnuje Karlsson šestou kapitolu *Nové strašidlo – nacionalizmus vo východnej a západnej Európe*.¹⁶ Zmínuje se zde rovněž o šovinistických výstřelcích ve Švédsku (kupodivu věnuje malou pozornost Severnímu Irsku). Ingmar Karlsson poukazuje na to, že vstup některých států do Evropské unie může nacionalismus paradoxně posílit: „*Ak by sa napríklad Maďarsko stalo členom Európskej únie, zatiaľ čo Slovensku, Rumunsku, ako aj Srbsku by bolo oznámené, že do Európy nepatria, viedla by vonkajšia hranica Únie, hlavne čo sa týka Slovenska, cez územia, ktoré sú do veľkej miery etnicky maďarské, a tým by bolo podporované riziko iredentizmu.*“¹⁷ (Je ovšem otázkou, zda by nevznikla ještě horší situace v rumunském Sedmihradsku s jeho velmi početnou maďarskou menšinou.)

Otázkám sjednocování Evropy se autor knihy věnuje v sedmé kapitole *Čakanie na barbarov – myšlienka zjednotenia Európy od Danteho po Delorsu*.¹⁸ Zabývá se zde vývojem názorů na sjednocení Evropy od středověku až do současnosti.

Ingmar Karlsson si je vědom skutečnosti, že nadšení pro sjednocenou Evropu nesroste nejen geometrickou, nýbrž ani aritmetickou řadou, jak ukazuje v osmé kapitole nazvané *Európa a národy – deficit demokracie v Európskej únii a európska identita*.¹⁹ „*Nedôverčivosť občanov voči Európe, ktorá sa čoraz viac začína dotýkať ich každodenného života, rastie. Namiesto pocitu uspokojenia z toho, že sa európske politické a hospodárske systémy dokázali tak dlho prispôbovať rýchlym zmenám a hospodárskej a spoločenskej globalizácii, rastie nespokojnosť. Európa je rozčarovaná. Zdá sa, že viera v budúcnosť a dynamika sú rezervované pre Áziu.*“²⁰ Tyto věty autor napsal v roce 1996; na jaře roku 1998 by po propadu četných východoasijských ekonomik zřejmě poslední větu škrtl.

Velmi výstižný je název podkapitoly *Európska únia – projekt elity*.²¹ Tzv. lidové vrstvy nikdy nepřišly s myšlenkou sjednocené Evropy a jen s obtížemi se s ní smiřují. To ovšem neznamená, že idea Evropské unie je nesprávná, nebo dokonce zaměřená proti zájmům širokých vrstev. Celý problém tedy spočívá v tom, aby se brzy podařilo přesvědčit tyto vrstvy, že Evropská unie je v jejich zájmu. Je paradoxní, že kdyby v Evropě byly u moci totalitní režimy, tento problém by – zdánlivě – neexistoval. Jak víme, tzv. Radu vzájemné hospodářské pomoci založila a tvrdou rukou řídila komunistická Moskva a lidé v zúčastněných státech neměli možnost se k tomu vůbec vyjádřit. Však také RVHP nijak nemilovali a všude byli lidé přesvědčeni o tom, že právě jejich země na ty druhé doplácí.

„*Hlavnou úlohou tvorcov Európy preto nemôže byť snaha dať Európanom spoločnú identitu založenú na pra- alebo stredoveku, ale pozdvihnúť ich politické sebavedomie a schopnosť konať tak, aby to zodpovedalo úlohám Európy v 21. storočí.*“²² Jak velmi správně píše I. Karlsson. A dále k tomu dodává: „*Už prekonanie kultúrnych a jazykových bariér medzi katolíckou a protestantskou, latinskou, germánskou a škandinávskou Európou bolo dosť ťažké. Integrácia ešte aj pobaltskej, slovanskej a pravoslávnej Európy bude mnohonásobne ťažšia.*“²³

Velký význam má jazyková roztržičnost Evropy a snaha úřadovat v evropských centrálech ve všech jazycích členských států Evropské unie. V této souvislosti Karlsson připomíná, že 40 % celého administrativního rozpočtu Evropské unie pohlí tlumočení a překladu.²⁴ Dnes je při používání jedenácti jazyků možných 132 kombinací překladů a tlumočení. Přibude-li deset dalších zemí střední a východní Evropy, stoupne počet možných kombinací zřejmě na 462. Objevuje se proto otázka, zda by se neměl omezit počet oficiálních jazyků Evropské unie. To by ovšem vedlo k dohadování o tom, které jazyky to mají být, a zároveň by to snížilo přitažlivost Evropské unie pro menší státy.

Karlsson nadepsal závěrečnou podkapitolu *Európsky národný štát – projekt odsúdený*

*k neúspechu.*²⁵ Je to zjištění logické a pochopitelné. Je ovšem jisté, že Evropa má do budoucna jen jednu šanci – sjednotit se.

Na závěr je třeba říci, že švédský odborník, působící v Praze jako velvyslanec své země, napsal znamenitou studii nejen pro Švédy. Nyní máme možnost přečíst si ji slovensky a je v našem vlastním zájmu, abychom se nad ní důkladně zamysleli.

Antonín Měšťan

¹ Viz Karlsson, I.: *Európa a národy. Európsky národ alebo Európa národov? Slovenský inštitút medzinárodných štúdií*, Bratislava 1998, s. 13–33.

² Viz tamtéž, s. 15 a násl.

³ Tamtéž, s. 27.

⁴ Viz tamtéž, s. 31–33.

⁵ Tamtéž, s. 33.

⁶ Viz tamtéž, s. 43–44.

⁷ Viz tamtéž, s. 35–44.

⁸ Tamtéž, s. 43.

⁹ Viz tamtéž, s. 45–58.

¹⁰ Tamtéž, s. 51.

¹¹ Viz tamtéž, s. 59–74.

¹² Tamtéž, s. 59.

¹³ Tamtéž, s. 69.

¹⁴ Viz tamtéž, s. 75–91.

¹⁵ Tamtéž, s. 86.

¹⁶ Viz tamtéž, s. 93–106.

¹⁷ Tamtéž, s. 105.

¹⁸ Viz tamtéž, s. 107–118.

¹⁹ Viz tamtéž, s. 119–137.

²⁰ Tamtéž, s. 121.

²¹ Tamtéž, s. 124–127.

²² Tamtéž, s. 129.

²³ Tamtéž, s. 130.

²⁴ Viz tamtéž, s. 131.

²⁵ Viz tamtéž, s. 133–137.